

Ἐπισκόπου ἁγίου Θεοφάνους τοῦ Ἐγκλείστου:

Ἀπαραίτητα καί σωτήρια τά ἀναθέματα σήμερα!

Μέ ἀπλές σκέψεις καί συγκρίσεις ἀπό τήν καθημερινή ζωή καί μέ ἐπίκληση τῆς κοινῆς λογικῆς ὁ ἅγιος Ρῶσος ἱεράρχης Θεοφάνης ὁ Ἐγκλειστος (1815-1894) παρουσιάζει ἀποδεικτικῶς τήν πνευματική ὠφέλεια καί ἀναγκαιότητα τῶν ἐπισημῶν ἀναθεμάτων τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας (οἱ τίτλοι κεφαλαίων εἶναι πρόσθετοι, τῆς μεταφράσεως).

Τί εἶναι ἓνα Ἀνάθεμα;

Σπανίως τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας, τό ὁποῖο τώρα ἐπιτελεῖται, λαμβάνει χώρα ἄνευ ἐπικρίσεων καί ἐπιτιμήσεων ἐκ μέρους κάποιου. Καί ἀνεξαρτήτως ἀπό τό πόσες ὁμιλίες γίνονται ἐξηγώντας ὅτι στό σημεῖο αὐτό ἡ Ἐκκλησία ἐνεργεῖ σοφῶς γιά τή σωτηρία τῶν παιδιῶν της, παρά ταῦτα οἱ δυσσαρεστημένοι ἀπλῶς συνεχίζουν νά ἐπαναλαμβάνουν τό στίχο τους. Εἴτε δέν ἀκοῦν τίς ὁμιλίες, εἴτε αὐτές οἱ ὁμιλίες δέν «χτυποῦν κέντρο» ὅσον ἀφορᾷ στίς παρεξηγήσεις τοῦ τελευταίου, ἢ ἴσως ἔχουν διαμορφώσει τή δική τους ἀντίληψη περί τοῦ Συνοδικοῦ αὐτοῦ καί δέν θέλουν νά τήν ἐγκαταλείψουν, ἀνεξαρτήτως ἀπό τό τί τοὺς λέγεις. **Τά ἀναθέματά μας σέ κάποιους ἀνθρώπους φαίνονται ἀπάνθρωπα, σέ ἄλλους περιοριστικά.** Τέτοιες κατηγορίες μπορεῖ νά ἰσχύουν σέ ἄλλες περιστάσεις, ἀλλά μέ κανένα τρόπο δέν μποροῦν νά ἐφαρμοσθοῦν στό δικό μας Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας. Θά διευκρινήσω γιά χάρη σας ἐν συντομίᾳ γιατί ἡ Ἐκκλησία ἐνεργεῖ ἔτσι, καί νομίζω ὅτι καί ἐσεῖς οἱ ἴδιοι θά συμφωνήσετε μαζί μου ὅτι ἡ Ἐκκλησία πράττοντας ἔτσι, ἐνεργεῖ μέ σοφό τρόπο.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινότητα ὁμοφρόνων πιστῶν.

Τί εἶναι ἡ ἁγία Ἐκκλησία; Εἶναι μία κοινότητα πιστευόντων, ἐνωμένων μεταξύ τους μέ μία ἐνότητα ὁμολογίας θεϊκῶς ἀποκαλυμμένων ἀληθειῶν, μέ μία ἐνότητα ἐξαγιασμοῦ μέσω θεϊκῶς καθιερωμένων Μυστηρίων, καί μέ μία ἐνότητα διοικήσεως καί καθοδηγήσεως ἀπό ποιμένες δοσμένους ἀπό τόν Θεό. Ἡ ἐνότητα τῆς ὁμολογίας, τοῦ ἐξαγιασμοῦ καί τῆς διοικήσεως συνιστᾷ τόν κανονισμό αὐτῆς τῆς κοινότητος, πού εἶναι ὑποχρεωτικός γιά ὅποιονδήποτε ἐντάσσεται σέ Αὐτήν. Ἡ ιδιότητα τοῦ μέλους σέ αὐτή τήν κοινότητα ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀποδοχή αὐτοῦ τοῦ κανονισμοῦ καί τήν συμφωνία μέ αὐτόν· ἡ παραμονή σέ αὐτήν τήν κοινότητα ἐξαρτᾶται ἀπό τήν τήρησή του.

Ἄς δοῦμε πῶς ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἀναπτύχθηκε καί πῶς συνεχίζει νά ἀναπτύσσεται. Οἱ ἱεροκήρυκες κηρύττουν. Μερικοί ἀπό τοὺς ἀκροατές δέν παραδέχονται τό κήρυγμα καί φεύγουν· ἄλλοι τό ἀποδέχονται καί σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἀποδοχῆς του ἀγιάζονται ἀπό τά ἅγια Μυστήρια, ἀκολουθοῦν τήν καθοδήγηση τῶν ποιμένων, καί ἔτσι ἐνσωματώνονται μέσα στήν ἁγία Ἐκκλησία - ἐκκλησιοποιοῦνται. Αὐτός εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὅλα τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας εἰσάγονται σέ Αὐτήν. Κατά τήν εἰσαγωγή τους, μείγνυνται μέ ὅλα τά μέλη Της, ἐνώνονται μαζί τους, καί παραμένουν στήν Ἐκκλησία μόνον καθ' ὅσον συνεχίζουν νά εἶναι ἓνα μέ αὐτά ὅλα.

Κάθε κοινότητα ἔχει θεμελιακούς κανονισμούς.

Ἀπό αὐτή τήν ἀπλή ἔνδειξη σχετικῶς μέ τό πῶς σχηματίζεται ἡ Ἐκκλησία, μπορεῖτε νά δεῖτε ὅτι ὡς μία κοινότητα, ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἦλθε στήν ὕπαρξη καί συνεχίζει νά ὑφίσταται καθῶς κάθε ἄλλη κοινότητα. Καί ἔτσι νά τήν βλέπετε, καθῶς θά βλέπατε κάθε ἄλλη, καί μή τήν ἀποστερεῖτε ἀπό τά δικαιώματα πού ἀνήκουν σέ κάθε κοινότητα. Ἄς πάρουμε, γιά παράδειγμα, μία ἀντι-αλκοολική κοινότητα. Ἐχει κανονισμούς πού κάθε μέλος πρέπει νά ἐκπληρώνει. Καί κάθε μέλος της εἶναι μέλος ἀκριβῶς ἐπειδή ἀποδέχεται καί τηρεῖ τοὺς κανονισμούς της. Τώρα ὑποθέστε ὅτι κάποιο μέλος ὄχι

μόνον αρνείται νά τηρεῖ τούς κανονισμούς, ἀλλά διατηρεῖ καί πολλές ἀπόψεις ἐντελῶς ἀντίθετες πρὸς ἐκεῖνες τῆς κοινότητος καί ἀκόμη ἐξεγείρεται ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ σκοποῦ τῆς. Ὅχι μόνον δέν τηρεῖ ὁ ἴδιος ἐγκράτεια, ἀλλὰ μάλιστα διαβάλλει τὴν ἴδια τὴν ἐγκράτεια καί διασπείρει ἰδέες πού μπορεῖ νά βάλουν ἄλλους σέ πειρασμό καί νά τούς παρασύρουν μακριά ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια. Τί κάνει κατὰ κανόνα ἡ κοινότητα μὲ τέτοιους ἀνθρώπους; **Πρῶτα, τούς προειδοποιεῖ καί ἔπειτα τούς ἀποβάλλει. Ἐκεῖ ἔχει ἓνα «ἀνάθεμα»!** Κανείς δέν διαμαρτύρεται γι' αὐτό, κανείς δέν ἐπικρίνει τὴν κοινότητα, ὅτι εἶναι ἀπάνθρωπη. Ὅλοι ἀποδέχονται ὅτι ἡ κοινότητα ἐνεργεῖ μὲ τρόπο τελείως νόμιμο καί ὅτι ἂν ἦταν νά πράξει διαφορετικῶς, δέν θά μπορούσε νά ὑπάρξει.

Τό παράδειγμα τοῦ Ἄρειου.

Συνεπῶς, γιὰ τί μπορεῖ νά ἐπικρίνει κανείς τὴν ἁγία Ἐκκλησία ὅταν ἐνεργεῖ παρομοίως; Στό τέλος τῆς γραφῆς, ἓνα «ἀνάθεμα» εἶναι ἀκριβῶς χωρισμός ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἢ ἀποκλεισμός ἀπὸ αὐτὴν ὅσων δέν πληροῦν τίς προϋποθέσεις τῆς ἐνότητος μὲ Αὐτὴν καί ἀρχίζουν νά σκέπτονται διαφορετικῶς ἀπὸ τὸν τρόπο πού Αὐτὴ σκέπτεται, διαφορετικῶς ἀπὸ τὸν τρόπο πού αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὑποσχέθηκαν νά σκέπτονται κατὰ τὴν ἔνταξή τους σέ Αὐτὴν. Θυμηθεῖτε πῶς συνέβη! Ἐμφανίσθηκε ὁ Ἄρειος, ὁ ὁποῖος διατηροῦσε ἀσεβεῖς γνώμες ὅσον ἀφορᾷ στὸν Χριστό τὸν Σωτῆρα, ὥστε μὲ ἐκεῖνες τίς ἀπόψεις διαστρέβλωνε αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πράξη τῆς σωτηρίας μας. Τί ἔγινε μὲ αὐτόν; Πρῶτα προειδοποιήθηκε, καί προειδοποιήθηκε πολλές φορές μὲ κάθε δυνατὸ μέσο πειθοῦς καί συναισθήματος. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον πεισμοδῶς ἐπέμεινε στὴν ἄποψή του, καταδικάσθηκε καί ἔγινε ἀκοινωνήτος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία – δηλαδή: **«ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴν κοινότητά μας. Προσέξτε, μὴ ἔχετε κοινωνία μὲ αὐτόν καί μὲ τούς ὁμοίους του. Μὴ κρατεῖτε οἱ ἴδιοι τέτοιες ἀπόψεις, καί μὴ ἀκούετε ἢ μὴ ἀποδέχεσθε ἐκείνους πού τὸ κάνουν».** Ἔτσι ἔπραξε ἡ ἁγία Ἐκκλησία μὲ τὸν Ἄρειο· ἔτσι ἔχει πράξει καί μὲ ὅλους τούς ἄλλους αἰρετικούς· καί ἔτσι θά κάνει καί τώρα, ἐπίσης, ἐάν κάποιος ἐμφανισθεῖ κάπου μὲ ἀσεβεῖς ἀπόψεις. Λοιπόν, πεῖτε μου, τί εἶναι ἀξιόμειμπο ἐδῶ; **Τί ἄλλο θά μπορούσε νά κάνει ἡ ἁγία Ἐκκλησία; Καί θά μπορούσε νά συνεχίσει νά ὑπάρχει ἐάν δέν ἐφάρμοζε τέτοια αὐστηρότητα καί δέν προειδοποιούσε τὰ παιδιά Της μὲ τόση φροντίδα ἔναντι ἐκείνων πού μπορεῖ νά τὰ διαφθείρουν καί νά τὰ καταστρέψουν;**

Ἡ προστασία τῶν σωτηρίων ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων.

Ἄς δοῦμε: ποιές ψευδεῖς διδασκαλίες καί ποιοὶ ψευδεῖς διδάσκαλοι γίνονται ἀκοινωνήτοι; Ἐκεῖνοι πού ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὴ θεία Πρόνοια· ἐκεῖνοι πού δέν ὁμολογοῦν τὴν Παναγίαν Τριάδα, Πατέρα, Υἱόν, καί Ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἓνα Θεόν· ἐκεῖνοι πού δέν ἀναγνωρίζουν τὴ Θεότητα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τὴ σωτηρία μας μὲσω τοῦ θανάτου Του ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ· ἐκεῖνοι πού ἀρνοῦνται τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τὰ θεῖα μυστήρια πού τὴν παρέχουν, καί οὕτω καθεξῆς. Βλέπετε, τίνος εἴδους θεμάτων ἄπτονται; Αὐτά εἶναι θέματα τὰ ὅποια συνιστοῦν τὴν ἴδια τὴν αἰτία πού ἡ ἁγία Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἀρχές ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι θεμελιωμένη καί ἄνευ τῶν ὁποίων δέν θά μπορούσε νά εἶναι αὐτό πού εἶναι. Ὡς ἐκ τούτου, **ἐκεῖνοι πού ἐξεγείρονται ἐναντίον τέτοιων ἀληθειῶν εἶναι γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ὅτι εἶναι γιὰ μᾶς στὴν καθημερινή ζωὴ ἐκεῖνοι πού κάνουν ἀπόπειρες κατὰ τῆς ζωῆς μας καί τῆς παρουσίας μας.** Ληστές καί κλέπτες, στό κάτω-κάτω, πουθενά δέν ἐπιτρέπεται νά συνεχίζουν ἐλευθέρως καί νά φεύγουν ἀτιμώρητοι. Καί ὅταν δένονται καί παραδίδονται στό νόμο καί τὴν τιμωρία, κανείς δέν τό θεωρεῖ αὐτό ἀπάνθρωπο ἢ παραβίαση τῆς ἐλευθερίας. Ἀντιθέτως, οἱ ἄνθρωποι βλέπουν στό ἴδιο αὐτὸ πρᾶγμα ἐξ ἴσου μία πράξη ἀγάπης γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καί διαφύλαξη τῆς ἐλευθερίας - ἀναφορικῶς πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας. Ἐάν ἔτσι κρίνετε ἐδῶ, παρομοίως νά κρίνετε σχετικῶς καί μὲ τὴν κοινότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Αυτοί οι ψευδο-διδάσκαλοι, καθώς οι κλέπτες και οι ληστές, λεηλατούν την περιουσία της αγίας Έκκλησίας και του Θεού, διαφθείροντας τά τέκνα της και καταστρέφοντάς τα. Σφάλλει ή αγία Έκκλησία κρίνοντάς τους, δένοντάς τους, και πετώντας τους έξω; Και θά ἦταν πράγματι αγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἐάν αὐτή θά ἔβλεπε τίς ἐνέργειες τέτοιων ἀνθρώπων μέ ἀδιαφορία καί τούς ἄφηνε ἐν ἐλευθερία νά καταστρέψουν κάθε ἄλλον; Μία μητέρα θά ἐπέτρεπε σέ ἕνα φίδι ἐλευθέρως νά σκαρφαλώσει καί νά δαγκώσει τό παιδάκι της; Ποιός δέν κατανοεῖ τὸν κίνδυνο; Ἐάν κάποια ἀνήθικα πρόσωπα ἦταν νά ἀποκτήσουν πρόσβαση στήν οἰκογένειά σας καί νά ἀρχίσουν νά ἐκπειράζουν τήν κόρη σας, ἢ τὸν γιό σας, θά μπορούσατε νά δεῖτε μέ ἀδιαφορία τίς πράξεις καί τούς λόγους τους; Φοβούμενοι μήπως ἀποκτήσετε τή φήμη ἀπανθρώπου καί «παλαιῶν ἀρχῶν», θά δένετε τά χέρια σας; Δέν θά σπρώχνετε ἕνα τέτοιο πρόσωπο ἔξω ἀπό τήν πόρτα καί θά τήν κλείνατε πίσω του γιά πάντα; Θά ἔπρεπε νά δεῖτε τίς ἐνέργειες τῆς αγίας Έκκλησίας μέ τὸν ἴδιο τρόπο. Βλέπει Αὐτή ὅτι ἐμφανίζονται ἄτομα μέ διεφθαρμένο νοῦ, καί διαφθείρουν ἄλλους – καί ἐξεγείρεται ἐναντίον τους, τούς ἀποδιώκει, καί φωνάζει σέ ὅλους ἐκείνους πού εἶναι δικοί Της: προσέξτε - ἔτσι καί ἔτσι, ἄνθρωποι τέτοιοι καί τέτοιοι θέλουν νά καταστρέψουν τίς ψυχές σας. Μή τούς ἀκούσετε· φύγετε ἀπό αὐτούς. Ἔτσι ἐκπληρώνει τό καθῆκον τῆς μητρικῆς αγάπης, καί συνεπῶς ἐνεργεῖ μέ αγάπη - ἢ, ὅπως τό λέτε - ἀνθρωπιστικῶς.

Καί στή σημερινή ἐποχή ἀπαραίτητα τά ἀναθέματα.

Στό παρόν, ἔχουμε μία ἀλματώδη ἐξάπλωση μηδενιστῶν, πνευματιστῶν καί ἄλλων ἐπιζήμιων "ἔξυπνων" πού παρασύρονται ἀπό τούς ψευδο-διδασκάλους τῆς Δύσεως. Νομίζετε ἀληθῶς ὅτι ἡ αγία μας Έκκλησία θά τηροῦσε σιωπή καί δέν θά ὑψωνε τή φωνή Της γιά νά καταδικάσει καί νά τούς ἀναθεματίσει, ἐάν οἱ καταστροφικές διδασκαλίες τους ἦταν κάτι νέο; Μέ κανένα τρόπο. Θά συγκαλεῖτο κάποια Σύνοδος, καί στή Σύνοδο ὅλοι αὐτοί μαζί μέ τίς διδασκαλίες τους θά παρεδίδοντο σέ ἀνάθεμα, στό δέ τωρινό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας θά προσετίθετο ἕνα ἐπιπρόσθετο κεφάλαιο: «Στόν Φόϋερμπαχ, τόν Μποῦχνερ καί τόν Ρενάν, στούς πνευματιστές, καί ὅλους τούς ἀκολούθους τους – στούς μηδενιστές – "ἔστω ἀνάθεμα"». Ἀλλά δέν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη γιά τέτοια Σύνοδο καί δέν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη ἐπίσης γιά τέτοια προσθήκη. Οἱ ψευδο-διδασκαλίες τους ἔχουν ἤδη ὅλες ἀναθεματισθεῖ ἐκ τῶν προτέρων σέ ἐκεῖνα τά σημεῖα ὅπου ἐκφέρεται ἀνάθεμα γιά ἐκείνους πού ἀρνοῦνται τήν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, τήν πνευματικότητα καί ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τίς διδαχές πού ἀφοροῦν στήν Παναγία Τριάδα καί πού ἀφοροῦν στή Θεότητα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δέν βλέπετε μέ πόση σοφία καί προνοητικότητα δρᾷ ἡ αγία Έκκλησία, ὅταν μᾶς ὑποχρεώνει νά τελέσουμε τήν παροῦσα διακήρυξη καί νά τήν ἀκούσουμε; Καί ὅμως λένε: «Αὐτό εἶναι παρωχημένο». **Ἀλλά εἶναι ἀκριβῶς τώρα πού εἶναι ἐπίκαιρο!** Ἴσως πρὸ 100 ἐτῶν δέν ἦταν ἐπίκαιρο. Ἀντιθέτως, κάποιος πρέπει νά πεῖ σχετικῶς μέ τήν ἐποχή μας, ὅτι ἂν δέν ὑπῆρχε μέχρι τώρα Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας, θά ἦταν ἀναγκαῖο νά εἰσαχθεῖ ἕνα καί νά τελεῖται ὄχι μόνον στίς κυριότερες πόλεις, ἀλλά σέ ὅλες τίς περιοχές καί σέ ὅλες τίς Έκκλησίες: ὥστε νά συναχθοῦν ὅλες οἱ διδασκαλίες τοῦ κακοῦ πού ἀντιτίθενται στόν Λόγο τοῦ Θεοῦ καί νά καταστοῦν γνωστές σέ ὅλους, ὥστε ὅλοι νά μποροῦν νά γνωρίζουν τί εἶναι ἀναγκαῖο νά προσέχουν καί ποιοῦ εἶδους διδασκαλίες νά ἀποφεύγουν. Πολλοί ἔχουν διαφθαρεῖ στό νοῦ, ἀποκλειστικῶς καί μόνον λόγω ἀγνοίας, ἐνῶ μία δημόσια καταδίκη τῶν καταστροφικῶν διδασκαλιῶν θά τούς ἔσωζε ἀπό τήν ἀπώλεια.

Συνεπῶς, ἡ Έκκλησία καθιστᾷ ἀκοικώνητους, ἐξορίζει ἀπό τίς τάξεις της (ὅταν λέγεται, «Ἀνάθεμα στόν τάδε καί τόν δεῖνα», αὐτό σημαίνει τό ἴδιο πρᾶγμα μέ τό «Ὁ τάδε καί ὁ δεῖνα, ἔξω ἀπό ἐδῶ!»), ἢ ἀναθεματίζει γιά τὸν ἴδιο λόγο πού τό πράττει ὅποιαδήποτε κοινότητα. Καί εἶναι ὑποχρεωμένη νά τό κάνει γιά νά αὐτο-διατηρηθεῖ καί νά διατηρήσει τά τέκνα της ἀπό τήν καταστροφή. Γιά αὐτόν τὸν λόγο,

δέν υπάρχει τίποτε αξιόμειπτο ἢ ἀκατανόητο σχετικῶς μέ αὐτό τό παρόν Συνοδικόν. Ἐάν κάποιος φοβεῖται τήν ἐνέργεια τοῦ ἀνάθεματος, ἄς ἀποφύγει τίς διδασκαλίες πού εἶναι ἡ αἰτία αὐτός νά τό ὑποστεῖ. Ἐάν κάποιος τό φοβεῖται γιά ἄλλους, ἄς τούς ἀποκαταστήσει στήν ὑγιῆ διδασκαλία. **Ἀλλά ἄν ἔχεις ἤδη ἐγκαταλείψει τήν ὑγιῆ διδασκαλία, τότε τί δουλειά ἔχεις μέ τό τί γίνεται στήν Ἐκκλησία ἀπό αὐτούς πού δέν τήν ἔχουν ἐγκαταλείψει;** Καί μόνον ἀπό τό ἴδιο τό γεγονός ὅτι ἔχεις συλλάβει μία διαφορετική ἄποψη γιά τά πράγματα ἀπό ἐκείνη πού τηρεῖται στήν Ἐκκλησία, ἔχεις ἤδη διαχωρίσει τόν ἑαυτό σου ἀπό τήν Ἐκκλησία. Δέν εἶναι ἡ καταγραφή στούς βαπτισματικούς καταλόγους πού καθιστᾷ κάποιον μέλος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά τό πνεῦμα καί τό περιεχόμενο τῶν ἀπόψεών του. Εἴτε ἡ διδασκαλία σου καί τό ὄνομά σου προφέρονται σάν νά εἶναι ὑπό τό ἀνάθεμα εἴτε ὄχι, ἤδη ὑπόκεισαι σέ αὐτό, ὅταν οἱ ἀπόψεις σου ἀντιτίθενται σέ ἐκεῖνες τίς Ἐκκλησίας, καί ὅταν ἐπιμένεις σέ αὐτές. Εἶναι φοβερό τό ἀνάθεμα. Ἐγκατάλειψε τίς κακές σου ἀπόψεις. Ἀμήν.

Ἐπίσκοπος Θεοφάνης

Μετάφραση (ἐλληνική ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, σε html): [I. M. Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου](#)

Πρωτότυπο κείμενο (ρωσικό): στό περιοδικό Pravoslavnaya Rus (Ὁρθόδοξη Ρωσσία), #4, 1974

<http://www.imdleio.gr/diaf/2016/anathemata-agTheophanis.pdf>